

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/6, p. 393-410

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11501>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Doç. Dr. Asım ÇOBAN – Doç. Dr. Fatma
ÜNAL – Yrd. Doç. Dr. Taner ÇİFÇİ

This article was checked by iThenticate.

SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLER ÜZERİNDEKİ VATANDAŞLIK ALGILARINA ETKİSİ: TOKAT İLİ ÖRNEĞİ*

Ömer Faruk SÖNMEZ** - Mehmet TATAN***

ÖZET

Sosyal bilgiler dersi insanlara birtakım becerilerin ve kavramların kazandırılmasının da çeşitli bilim dalları ile etkileşim halindedir. Bunlardan bir tanesi de vatandaşlık eğitimidir. Gelişmiş demokrasilerde etkili vatandaşlık eğitiminin ön plana çıktığı görülmektedir. Her kültürde, bireylere vatandaşlık bilinci kazandırılırken dikkate alınması gereken ortak noktalar bulunmaktadır. Bunlar: farklılıklara saygı, empati, küreselleşme ve işbirliği, birlik ve beraberlik, dayanışma, kimlik duygusu gibi kavram ve konulardır. Bu kavramlar ve konular ülkemizde sosyal bilgiler dersi ile öğrencilere kazandırılmaktadır. Bu çalışmanın amacı da Sosyal Bilgiler dersini almakta olan yabancı uyruklu öğrencilerin vatandaşlık eğitimindeki rolünü belirlemektir. Bu amaçla 14 yabancı uyruklu öğrencinin görüşlerine başvurulmuştur. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olan olgubilim/fenomenoloji deseninde tasarlanmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yönteminden kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Verileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada yer alan bulgu sonuçlarında; çalışma grubunda yer alan öğrenciler hak ve sorumluluklarını bilen, başkalarının haklarına saygılı, sorumluluk sahibi ve vatan sevgisi gibi konuların üzerinde durarak vatandaşlık eğitiminin bu değerleri kazandırma da büyük katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, etkili bir şekilde kazandırılan vatandaşlık bilinci, insanlar arasındaki etkileşimin önemini vurgulayarak, bireylerin başka insanları, kültürleri, çevreleri, sorunları tanımlarına olanak sağlar. Vatandaşlık bilinci, yaşanan çevreye aidiyet duygusuyla yabancı uyruklu öğrencinin bağlanmasını sağlarken, çevresine daha duyarlı, sorumlu bir vatandaş olmanın yolunu açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Öğretimi, Çok kültürlülük, Vatandaşlık Eğitimi

* Bu makale ikinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr. GOP Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, El-mek: sonmez.omerfaruk@gmail.com

*** Bilim Uzmanı,, El-mek: memetatan@hotmail.com

THE EFFECT OF TEACHING SOCIAL SCIENCE ON CITIZENSHIP SENSE/PERCEPTION FOR FOREIGN NATIONAL STUDENTS: TOKAT SAMPLE

ABSTRACT

Social Science is interacting with various branches of science in acquiring some skills and concepts to people. One of them is citizenship education as well. When we analyze citizenship education, it is seen that effective citizenship education has become the foreground in today's democracies. It is understood that there are common points in acquiring citizenship consciousness thanks to the interaction among the cultures. These include concepts and subject like respect for differences, empathy, globalization and cooperation, unity and solidarity, cooperation and sense of identity. The aim of this study is to determine the role of foreign national students who have taken and are taking the course of Social Studies in citizenship education. For this purpose, 14 foreign national students were consulted for their opinions. The way of working is the research model of phenomenology being one of the qualitative research methods. Snowball sampling method in purposeful sampling method was used in determining the participants. A semi-structured interview form prepared by the researcher was used to collect the data.

In the findings of the study; The students in the working group stated that citizenship education will make a great contribution in acquiring these values by emphasizing the rights and responsibilities of the students, respecting the rights of others, responsibility and patriotism.

When the opinions of participants are examined, citizenship awareness, which is gained effectively, allows individuals to identify other people, cultures, environment, problems by emphasizing the importance of interaction between people. While acquired the consciousness of citizenship connects to the students with their sense of belonging to their environment, it resulted that it leads a way to be more sensitive to the environment and a responsible citizen.

STRUCTURED ABSTRACT

INTRODUCTION

In our national education system, citizenship knowledge and skills are given through a Citizenship Education which they both learn and live. An important part of the knowledge, skills and values related to life in society is given to the students who are studying in our educational institutions through the Social Studies course. This course, which is seen as a tool for citizenship education, is known to have many values in its content and reflected in the curriculum. What is the importance of citizenship perceptions and the degree of citizenship attitude that foreign students who come to our country with foreign immigration and who continue their education in our country and receive social studies course

at secondary school level during the period they are living in our country? Answers to these questions will be sought.

Method

This research was based on the phenomenology pattern of the qualitative research designs. The phenomenology model focuses on facts that we are aware of but we do not have an in-depth and detailed understanding in. Facts can come to us in various ways such as events, experiences, perceptions, orientations, concepts and situations (Yıldırım ve Şimşek, 2013). The phenomenology method was used because it would provide us with the citizenship perception given in the research, if they used their citizenship rights democratically, their democratic rights, the problems they encountered when using these rights, the experience and emotions they had in this matter.

Study Group

The study group of the research consists of 14 students who accepted to answer the questions and are studying in the 8th grade as of 2015-2016 academic year at the schools of the Tokat Provincial Directorate of National Education.

Data Collection Tools

In the research, "Semi-structured Interview Form" was used as the qualitative research data collection method.

Data Collection Process

6 students were reached in schools located at the Tokat province center where the questionnaire was taken, besides these students it was found out that, in schools connected to the Tokat National Education Directorate, the 8th grade students have a formal registration but some are in formal and some in informal ways not in Turkey, and some didn't continue school. These results came from the meeting made with the school administration. This was followed by contact with Asylum Seekers and Solidarity Association for Asylum Seekers and Immigrants in Tokat province to provide access to those students who did not attend the school, and the interview questions prepared were implemented in the Assistance and Solidarity Association with Asylum Seekers and Immigrants, and the interviews were held in a quiet environment where participants were present.

The questions asked to the participants in the interview are:

- 1- What can you say about the concept of citizenship in the country you're coming from?
- 2- How do you define the concept of citizenship according to what you've learned from the social studies course?
- 3- Write your own statement about your citizenship rights according to what you've learned from the social studies course by giving examples.
- 4- According to the achievements of the social studies course, what are in your opinion characteristics that should be found in a good citizen today?

Turkish Studies

5- Are there situations where you feel that you are similar or different from your friends who are in your circle while benefiting from your citizenship rights? If so, what are these situations?

6- During your stay in Turkey, have you been subjected to a violation of any citizenship rights, be it positive or negative?

7- What are you doing to become a more sensitive and responsible citizen of the community and the environment?

8- What recommendations do you have for solving these problems you are experiencing?

While the descriptive approach is used, it is directly cited from what the participants say. The other data are presented as interpretive analysis.

RESULTS

Findings and Comments from the Question What Can You Say about the Concept of Citizenship in the Country You're Coming from

Under this heading, the thoughts on the citizenship perceptions in the country from where the interviewees came from were analyzed. The students who participated in the interviews emphasized the concepts of equality and love in their homeland, saying that they were forced to leave their country because of the war environment.

Findings and Comments from the Question How Do You Define the Concept of Citizenship According to What You've Learned from the Social Studies Course

All the students who participated in the interview on the concept of citizenship in terms of universal values emphasized these values. They have emphasized respect, honesty, being helpful, tolerance, freedom of ideas and equality by using similar expressions in terms of universal values of citizenship of P-3, P-6, P-7, P-8, P-10, P-11, P-12, P-13.

Findings and Comments from the Question Write Your Own Statement about Your Citizenship Rights According to What You've Learned from the Social Studies Course by Giving Examples

According to the opinions of the students, the analysis of the answers given to the question of what the rights are according to the achievements of the social studies course is given. P-11, P-12, P-13 regard the right to citizenship as the right to education and freedom by using similar expressions.

Findings and Comments from the Question According to the Achievements of the Social Studies Course, What Are in Your Opinion Characteristics That Should Be Found in a Good Citizen Today

Almost all of the students who participated in the research emphasized the social and moral dimension of citizenship. Very few students mentioned the citizenship's sectarianism and homeland love dimension of it.

Findings and Comments from the Question Are There Situations Where You Feel That You Are Similar or Different From Your Friends Who Are in Your Circle While Benefiting from Your Citizenship Rights? If So, What Are These Situations

The cultural, political, economic and educational backgrounds and experiences of foreign students differ. These students need to adapt to Turkish culture and way of life in order to be successful in the country they're coming from. P-9 said "It's been 5 years since we came to Turkey. Friends used to behave badly because we didn't know Turkish, my lessons were bad but now I'm very good and I can speak Turkish and my lessons are good. Now I'm a buddy with all of them." In the process of adaptation it can be seen that at first problems were present but with the passing of time the adaptation problem to the environment and school was gone. This shows that the problem of adaptation to the environment time can be overcome over time by adapting oneself to the social environment.

Findings and Comments from the Question During Your Stay in Turkey, Have You Been Subjected to a Violation of Any Citizenship Rights, Be It Positive or Negative

At the beginning of the problems encountered by the students participating in the research comes to not know the language of the country where they migrated to. Because these students can't express themselves, they have difficulty communicating with their surroundings or have no communication at all. This problem causes discrimination among students. The second problem to come is health. Because they have a language problem, they can't fully express themselves when they go to the hospital, which prevents them from taking full advantage of health services.

Findings and Comments from the Question What Are You Doing to Become a More Sensitive and Responsible Citizen of the Community and the Environment

Social studies education provides awareness. Our prejudices stem from our own interpretation of the situations we face. When we recognize a fact case and know it in detail, we may lose our preconceptions about it. The loss of preconceptions creates tolerance among students.

Findings and Comments from the Question What Recommendations Do You Have for Solving These Problems You Are Experiencing

Most of the interviewed students were talking about language problems and the need to have language courses or a translator to get over this problem. The students P-14, P-11, P-6, P-15, P-1 and P-2 who had language problems had similar statements about the necessity of having a language course or a Turkish translator. P-2 said *"I would like to stay in Turkey and vote like anybody else, go to a course for new citizens and write his name. I want to finish education and have a profession. I want there to be a translator for the newcomers at the hospital, school, police station and solve their problems."*

CONCLUSION

The role of social studies education, which is related to many different disciplines, in the development of conscious, sensitive and responsible citizens, is great. Regarding the concept of citizenship in the country you came from, foreign students saw neighborhood relations in the concept of citizenship. Nevertheless, it was seen that there was a relationship between the problems the foreign students encountered in the country they came to and the answers they gave.

Keywords: Teaching Social Science, Multi culturalism, Citizenship Education

GİRİŞ

Sosyal bilgiler dersi, demokratik değerleri kabullenmiş vatandaşlar olarak öğrencilerin toplumla bütünleşmesini ve bu konuda kazandıkları bilgi ve birikimleri hayata aktarabilecekleri donanımları kazandırmayı sağlayan, ayrıca iyi vatandaş yetiştirmeyi ve bireylere vatandaşlık eğitimi vermeyi amaçlayan bir derstir (Kızılay, 2015). Bu bağlamda her bireyin benzerlik ve farklılıkları ile kendine özgü bir kimliği olduğunu hissettirmek, içinde yaşadığı toplumun kültürünü aktarmak, vatandaşı bulunduğu ülkenin sorumluluklarını bildirmek Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarından bazıları olarak sıralanabilir (Türkcan ve Bozkurt, 2015). Bu derste toplumların dün, bugün ve gelecekteki siyasi, iktisadi, kültürel ve çevresel meseleleri ve bu meselelerin çözümüne yönelik eğitim ön plandadır. İnsanlığın ortaya çıkmasından beri var olan göç, insanın, kendisi ve çevresi ile olan mücadelesinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. İnsanlar sürekli olarak doğa koşulları ile mücadele ederek doğanın olumsuz etkilerinden kurtulmak, daha huzurlu ve daha güvenli bir ortamda hayatlarını sürdürmek için sürekli olarak daha iyi yerlere göç edip durmuşlardır. Daha iyiye ve daha güzele ulaşma arzusu yönündeki bu arayışların artarak devam etmesi göç olgusunun da insanlık tarihindeki etkisini ve önemini korumuştur. Bu göç hareketleri sonucunda bir birleri ile etkileşime geçerek kaynaşan bireyler ve toplumlar sayesinde dünyamızda tek bir kültürden ya da etnik tek bir millettten oluşmuş bir toplumsal yapıdan veya ülkeden söz etmek pek de mümkün gözükmemektedir. Bu sebepten dolayıdır ki göç ederek bir birlerine karışmış olan bireylerden ve toplumlardan söz ederken eğitimin öneminden bahsetmemiz gerekir Çünkü eğitim dediğimiz şey bir toplumun sahip olduğu kültürün sürekliliğini ve gelişmesini sağlayan ve bağlı olduğu devletin vatandaşlık özelliklerini kazandırmasına yardımcı olan bir sistemdir. Ülkemizin eğitim sistemi, vatandaşlık bilgi ve becerilerini hem öğrenip hem de yaşayabilecekleri bir Vatandaşlık Eğitimi ile vermektedir. Eğitim kurumlarımızda eğitim gören öğrencilere toplumun yaşamı ile ilgili bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir kısmı, Sosyal Bilgiler dersi yoluyla verilmeye çalışılmaktadır. Vatandaşlık eğitiminde bir araç vasıtası gibi görülen bu dersin günümüze kadar ki gelişimine bakıldığında, içeriğinde birçok değer var olduğu ve bunların öğretim programlarına yansıtıldığı bilinmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinde ülkemizin coğrafi özellikleri ve coğrafyaya bağlı zenginlikleri öğrenildikçe öğrencilerin bu cennet vatanı daha çok sevmeleri sağlanmaya çalışılır (Çifçi ve Dikmenli; 2016). Bu amaç ile dış göç ile ülkemize gelerek, eğitimlerine ülkemizde devam eden ve Ortaokul seviyesinde Sosyal Bilgiler Dersi alan yabancı uyruklu öğrencilerin, ülkemizde geçirdikleri süre içerisinde vatandaşlık konularıyla ilgili bilgi, bu konulara atfettikleri önem, vatandaşlık algıları ve sergiledikleri vatandaşlık davranış seviyeleri nelerdir? Sorularına cevap aranacaktır.

Yöntem

Bu araştırmada, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomoloji) deseni temel alınmıştır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip

olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimde karşımıza çıkabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada verilerin yabancı uyruklu öğrencilerin vatandaşlık algılarını, demokratik olarak vatandaşlık haklarını kullanıp kullanamadıklarını, vatandaşlık haklarını, bu hakları kullanırken yaşadıkları sorunları, bu konuda yaşadıkları kendi deneyimlerini ve duygularını ortaya koyacağı için olgubilim deseni kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu; 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Tokat İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda 8. sınıfta öğrenim gören ve soruları yanıtlamayı kabul eden 14 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın 8. sınıf öğrencileri üzerinde tercih edilme nedeni, 5. 6. ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler derslerinde vatandaşlık ile ilgili konuların bulunması ve diğer derslerde kazanmış oldukları bilgi ve becerilerdir. Ayrıca konu ile ilgili bilgi edinebilecekleri diğer derslerinin de daha önceki sınıflarda bulunması görüşmenin 8. sınıfta yapılmasının diğer nedenidir. Katılımcılar 11 kız ve 3 erkek öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrenciler 13 ile 15 yaş aralığında değişmektedir. 4 öğrenci İran, 4 öğrenci Afganistan, 5 öğrenci Irak ve 1 öğrenci de Suriye’den gelmişlerdir. Ülkemizde kalma sürelerine bakıldığında 2 öğrenci 5 yıl, 4 öğrenci 4 yıl, 1 öğrenci 3,5 yıl, 2 öğrenci 3 yıl, 5 öğrenci ise 1 yıldan daha az sürede ülkemizde kalmışlardır. 1 öğrenci 7 kardeş, 3 öğrenci 5 kardeş, 2 öğrenci 4 kardeş, 7 öğrenci 3 kardeş ve 1 öğrenci de 2 kardeşe sahiptir. Öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri 300 TL ile 2000 TL aralığında değişmektedir. Katılımcıların özellikleri aşağıdaki tablo 1. de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

Özellik		f
Yaş	13	2
	14	10
	15	2
Geldiği Ülke	İran	4
	Afganistan	4
	Irak	5
	Suriye	1
Aylık gelir	300-500 TL	7
	600-1000 TL	6
	1100-2000 TL	1
Cinsiyet	Kız	11
	Erkek	3
Kalma Süresi	3-5 Yıl	9
	1 Yıldan daha az	5
Kardeş Sayısı	5-7 Arası	4
	2-4 Arası	10

Görüşlerinden alıntı yapılan öğrencilerin kod isimleri ile özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 8’de verilmiştir

Tablo 2: Görüşlerinden Doğrudan Alıntı Yapılan Öğrencilerin Kişisel Özellikleri

Rumuz	Cinsiyet	Yaş	Kardeş Sayısı	Geldiği Ülke	Kalma Süresi	Aylık Gelir
K-1	Kız	14	4	İran	4 Yıl	500 TL
K-2	Kız	14	5	Afganistan	4 Yıl	300 TL
K-3	Kız	14	2	Suriye	3 Yıl	1000 TL
K-4	Kız	14	3	Irak	1 Ay	---
K-5	Kız	14	4	Afganistan	3,5 Yıl	500 TL
K-6	Kız	14	7	Irak	7 Ay	1000 TL
K-7	Erkek		14	3 İran	3 Yıl	500 TL
K-8	Kız	14	3	Afganistan	5 Yıl	2000 TL
K-9	Kız	14	3	İran	5 Yıl	400 TL
K-10	Erkek		13	3 Irak	7 Ay	600 TL
K-11	Kız	13	3	Irak	8 Ay	600 TL
K-12	Erkek		14	5 Afganistan	4 Yıl	500 TL
K-13	Kız	15	5	İran	4 Yıl	300 TL
K-14	Kız	15	3	Irak	6 Ay	800 TL

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, veri toplama aracı olarak “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Çalışmanın başlangıcında ilk olarak sosyal bilgiler, vatandaşlık, çok kültürlülük, göç ve vatandaşlık eğitimi arasındaki bağı ortaya koyan literatür taranmıştır. İlgili literatür de yapılmış olan çalışmaların incelenmesinin ardından araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formunu Sosyal bilgiler alanında uzman iki akademisyen, bir Türkçe eğitimcisi ve bir Arapça eğitimcisi tarafından incelenmiş ve bazı değişikliklere gidilmiştir. Hazırlanan görüşme formu dört katılımcıyla pilot uygulanmıştır. Görüşme sorularının katılımcılar tarafından daha rahat anlaşılması için aynı zamanda Arapçaya çevrilmiştir. Bu görüşmelerden sonrada yapılan analizler sonucunda çalışmada kullanılmaya hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun son şekline ulaşılmıştır. Pilot uygulamaya katılanlar araştırmanın dışında tutulmuştur.

Verilerin Toplama Süreci

Veri toplama aşamasından önce çalışma konusunda deneyimli bir akademisyenle iletişime geçilmiştir. Katılımcıların görüşmeyi kabul etmesi ile ilk görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bilimsel amaçla kullanılacağı, kimliklerinin gizli kalacağı ve izinleri ile ses kaydı yapılacağı katılımcılara aktarılmıştır. İlköğretim 8. sınıfta okuyan 4 öğrenci ile soruların geçerliliği olup olmadığı anlaşılabilmesi için öğrenciler ile pilot çalışma yapılmış, öğrencilerin Türkçe soruları tam olarak anlamakta güçlük çektikleri anlaşılması üzerine sorular Türkçe soruların alt kısmına Arapçaya çevrilerek tekrar sorular sorulmuş ve öğrencilerin soruları doğru bir şekilde anlayıp cevap verdikleri görüldükten sonra görüşmeyi kabul eden diğer katılımcılarla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca mülakat sırasında Türkiye’de 1 seneden daha az zamandır kalan yabancı uyruklu öğrenciler ile karşılaşmış, bu öğrencilerin Türkçeyi tam olarak bilmedikleri ve anlamakta zorluk çektikleri görülmüş ve bunun üzerine tercüman ile bu öğrencilerle iletişime geçilerek anket sorunsuz bir şekilde uygulanmıştır. Anketin yapıldığı Tokat il merkezinde bulunan okullarda 6 öğrenciye ulaşılmış bu öğrenciler dışında Tokat Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda 8. sınıf öğrencilerinin resmi olarak kayıtlarının olduğu ancak bir kısmının ise gayri resmi yollardan Türkiye’de oldukları, bir kısmının ise okula devam etmedikleri okul idaresince yapılan görüşmede öğrenilmiştir. Bunun üzerine Tokat il merkezinde bulunan Sığınmacılar ve Göçmenler ile Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ile iletişime geçilerek okula devam etmeyen bu öğrencilere ulaşılması sağlanmış ve hazırlanan görüşme sorularının Sığınmacılar ve Göçmenler ile Yardımlaşma ve Dayanışma

Turkish Studies

Derneğinde uygulanması sağlanmış, yapılan bu görüşmeler katılımcıların bulundukları yerlerde gerçekleştirilmiştir.

Görüşmede katılımcılara yöneltilen sorular şunlardır:

- 1- Geldiğiniz ülkedeki vatandaşlık kavramı ile ilgili ne söyleyebilirsiniz?
- 2- Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinize göre vatandaşlık kavramını nasıl tanımlarsınız?
- 3- Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinizle vatandaşlık haklarınızın neler olduğunu kendi ifadeniz ile örnekler vererek açıklayınız?
- 4- Sosyal bilgiler dersindeki kazanımlara göre sizce günümüz de iyi bir vatandaşta bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?
- 5- Vatandaşlık haklarından yararlanırken çevrenizde bulunan arkadaşlarınızdan kendinizi benzer veya farklı gördüğünüz durumlar var mıdır? Eğer olduysa bu durumlar nelerdir?
- 6- Türkiye de yaşadığınız süre içerisinde olumlu ya da olumsuz herhangi bir vatandaşlık hakları ile ilgili bir ihlale maruz kaldınız mı?
- 7- Topluma ve çevreye daha duyarlı ve sorumlu bir vatandaş olmak için neler yapmaktasınız?
- 8- Yaşadığınız bu sorunların çözümüne yönelik neler önerirsiniz?

Verilerin Analizi

Bu araştırmada, betimsel araştırma yöntemlerinden tarama modeline uygun geliştirilen görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Bu araştırma ile sosyal bilgiler dersinin yabancı uyruklu öğrencilerin vatandaşlık algılarına etkisi çalışmasının alanındaki araştırmaların amaç, kapsam ve yöntem açısından durumu analiz edilmeye çalışıldığından, betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çünkü tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir (Karasar, 1999).

Betimsel yaklaşım kullanılırken katılımcıların söylediklerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Diğer veriler ise yorumsal analiz şeklinde sunulmuştur. Katılımcıların deneyimlerinden ve görüşlerinden sağlanan verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda oluşan alt kategoriler aşağıda sunulmuştur. Kategoriler geldiği ülkedeki vatandaşlık algılayışı, vatandaşlık kavramının tanımlanması, vatandaşlık hakları, iyi vatandaşlık, vatandaş olarak sosyal çevreye uyum, aktif vatandaşlık, vatandaşlık hak ihlalleri ve bu ihlallerin çözümüne yönelik önerilerdir.

Araştırmada İnanılrlık, Aktarılabilirlik, Tutarlılık ve Teyit Edilebilirlik

İnanılrlık oluşturulmasında yaygın olarak kullanılan strateji, üye kontrolü veya üye sorgulanmasıdır. Katılımcı doğrulaması da denilen bu strateji, verilerin sağlandığı ya da görüşme yapılan kişilerden bazılarının ulaşılmasını ve ortaya çıkmaya başlayan bulgular hakkında onlardan geri bildirim istenmesini öngörür (Merriam, 2013). Ham verilerin analiz sürecinde ayrıntılı betimleme kullanılırken, verilerin kendisine sadık kalmak amacıyla doğrudan alıntılarla sıklıkla kullanılmıştır. Ayrıntılı betimleme ile verilerin toplandığı ortamı okuyucuların zihinlerinde canlandırabilmelerine imkân sağlayacaktır. Araştırmanın tutarlılığını açısından görüşmelerde sağlanan veriler, araştırmacı ve nitel araştırma yöntemlerine hakim olan bir öğretim üyesi tarafından birbirilerinden ayrı bir şekilde değerlendirmeye alınmış, kodlamalar yapılmış ve yapılan kodlamalarda görüş birliği bakılmıştır. Araştırmada kodlamalar güvenilirlik hesaplaması için; Miles ve Huberman'ın (1994) nitel çalışmalar için hazırlamış olduğu güvenilirlik formülü [Güvenirlik=

Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] kullanılmıştır. Görüşmeler yoluyla elde edilen veriler ve yapılan kodlamalar ilgililerin incelemelerine imkân sunmak için araştırmacı tarafından saklanmaktadır.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan betimsel analiz sonuçları kategorilere göre aşağıda verilmiştir.

Geldiğiniz Ülkedeki Vatandaşlık Kavramı İle İlgili Ne Söyleyebilirsiniz Sorusuna Ait Bulgular Ve Yorumlar

Bu başlık altında, görüşmeye katılan öğrencilerin geldikleri ülkedeki vatandaşlık algıları hakkındaki düşünceleri analiz edilmiştir. Görüşmeye katılan öğrenciler savaş ortamından dolayı ülkesinden ayrılmak zorunda kaldıklarını söyleyerek vatanlarında gördükleri eşitlik ve sevgi kavramları üzerinde durmuşlardır. Bunu da K-3 “Ülkemizde herkese eşit davranılır. Herkese aynı haklar verilir.” diyerek eşitlik ve hak kavramı üzerinde durmuş, K-14 “Çok iyi davranıyorlardı. Komşularımız bizi çok seviyordu.” ve K-10 “Bize karşı çok saygılıydı. Öğretmenlerimiz bizi çok seviyordu.”, K-11 “Bazı öğretmenlerimiz kötü davranıyorlardı. Ama esnaf iyi davranıyordu.” şeklinde kendilerini ifade ederek sevgi kavramına vurgu yapmışlardır. Ayrıca K-6 da “çevresine yardım eder, büyüklerine saygılı ülkesini sevmesi ülkesine ihanet etmemeli ülkesini koruma Irakta savaş olduğu için Türkiye’ye geldim burada güvende olduğum için insanın vatanını sevmesi.” Öğrencilerin görüşleri analiz edildiğinde kullandıkları ifadeler ile ülkesinde ki savaşlara vurgu yapmışlar, vatan sevgisini ve ülkesinde yaşanan iç karışıklar verdikleri cevapların arka planını oluşturmuştur. Öğrenciler vatandaşlık kavramının geldikleri ülkelerdeki yaşayış şekilleri ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Bu konuda K-1 “Ailem Afganistan’dan geldi ben İran’da doğdum biz yapamıyorduk ama İranlıların çocukları yapabiliirdi okulda:öğretmenler ve müdürler ayrımcılık yapardı dilimiz aynı olduğu için biraz daha rahattık ama yine de yabancı olduğumuz için ayrımcılık çok fazlaydı. Orada çok zorluk yaşıyorduk” şeklinde kendini ifade etmiş, K-12 ise “Bize kötü davranıyorlardı. Kimlik için para alıyorlar ve bize küfür ediyorlardı. Neden İran’a geldiniz. Ve Afganlı diyorlardı.” şeklindeki ifadelerde bulunmuşlardır. Bu ifadelerden de özellikle üçüncü ülke olarak Türkiye’ye göç etmiş olan göçmenler kaldıkları ikinci ülkede yaşadıkları sorunların kendi hak ve özgürlüklerini kısıtlandığını, yabancı oldukları için bazı kötü muamelelere maruz kaldıklarını ifade ederek kendilerine yapılan ayrımcılığın boyutları ortaya çıkmaktadır. K-2 “Hak ve seçilmede Afganistan’da dışarıdan gelen biri oy kullanamaz. Aynı zamanda İran’da da öyle; okulda arkadaşlarımız çok iyiydi ama öğretmenler ayrımcılık yapardı, Türkiye’de rahat yaşadık ve yaşarız.” diyerek bireylerin sahip oldukları hakların ve özgürlüklerinin kullanılmasının ne denli zor olduğu ve Türkiye’de kaldıkları süre dikkate alındığında gelecekte daha umutlu oldukları ortaya çıkmaktadır. K-4 “Ülkemizde seçme ve seçilme hakkımız var ama kadınların seçilme hakkı yok. Sınıfımızda başkan seçimi vardır. Okulda özgürce düşüncelerimizi söyleriz ama ülkemizde yok.” şeklindeki ifadesinde de sahip olunan hak ve özgürlükleri belirleyecek olan o ülkenin yönetim anlayışıdır. Öğrenciler vatandaşlık eğitiminde bunların hangisine daha fazla vurgu yapıldığı, seçme ve seçilme hakkı ile alakalı olduğunu genel manada ifade etmişlerdir. Aynı zamanda ankete katılan K-8 de “Yaşım küçük olduğu için fazla insanlar içine çıkamıyordum. Öyle yaşadığım kötü bir olay yok ama Afganlı olduğum için sevilmeyeceğimi biliyordum.” çevresinde yaşadığı olaylardan dolayı kendisinin bir yabancı olduğunu bu sebep ile diğer göçmenlerin yaşadıkları sorunlar ile karşılaşacağını düşünmektedir. Ekonomik nedenlerle çatışmaya gidilmesi, tabii afetler, savaşlar, etnik nedenler, sınırların değişmesi, uluslararası anlaşmalarla sağlanan nüfus değişimi dış göçlerin başlıca nedenleri olarak görülmektedir. Yapmış olduğumuz bu araştırmada Türkiye’ye gelmiş olan öğrenciler kendi ülkelerindeki savaş nedeni ile ülkelerinden göç etmişlerdir. Ülkelerindeki vatandaşlık kavramını da savaş dolayısıyla yaşadıkları sorunlarla ilişkilendirmişlerdir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/6

Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrendiklerinize Göre Vatandaşlık Kavramını Nasıl Tanımlarsınız Sorusuna Ait Bulgular ve Yorumlar

Bu başlık altında ülkelerinden göç ettikten sonra öğrencilerin yaşamış oldukları ortamdaki kazanımlarına göre vatandaşlık kavramı hakkındaki görüşlerinin analizine yer verilmiştir. Öğrenciler vatandaşlık kavramını evrensel değerler açısından bakmışlardır. Sosyal bilgiler eğitimi de içeriği itibarı ile evrensel değerlere vurgu yapmaktadır. Bazı durumlarda içinde bulunulan şartlara göre küçük değişiklikler gösterse de vatandaşlık değerleri evrensel özellikler göstermektedir. Sosyal bilgiler öğretimi vatandaşlık kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Açıkça ifade etmek gerekirse sosyal bilgiler öğretiminde vatandaşlık kavramını etkili bir şekilde öğrencilerin kavramalarını sağladığımızda bilinçli vatandaşlar yetiştirilebilir. Vatandaşlık kavramını evrensel değerler açısından görüşmeye katılan öğrencilerin hepsi bu değerlere vurgu yapmıştır. K-3, K-6, K-7, K-8, K-10, K-11, K-12, K-13 vatandaşlığın evrensel değerleri açısından benzer ifadeler kullanarak saygı, dürüstlük, yardım sever olmak, hoşgörü olmak, fikir özgürlüğü ve eşitlik kavramları üzerinde durmuşlardır. K-9 “Ben Afganlıyım Afganistan’da savaş olduğu için Türkiye’ye geldik burada vatandaş olmak istiyoruz insanlar daha çevresine dikkatli olursa daha iyi olur trafik kurallarına dikkat ederse birbirine dikkat ederse bütün dünya huzur içinde yaşarlar kimse kimseye zarar vermez.” evrensel açıdan bütün dünya için geçerli olan barış kavramı vurgusu yapmıştır. K-1 “Kadınlara seçme seçilme hakkı verilmeli insanlar arasında ayrımcılık diye bir şey olmamalı herkese hak vermeli: kadın, erkek eşit olmalı.” diyerek eşitlik kavramının farklı bir boyutu olan kadın erkek eşitliği ve seçme seçilme hakkı üzerinde durmuştur. Yaşanan siyasi ve sosyal sorunlarda insanlar üzerinde etki bırakmış insanların en doğal hakkı olan eğitim hakkı üzerinde duran K-2 “Afganistan’da hak bir kadına verilmez eğer verilirse %50 oda eğer verilirse. Çocukları okula göndermezlerdi aileler orada (Afganistan’da) terör vardı diye. Ama herkese hak ve seçilme verilmelidir.” şeklindeki ifadeleriyle insanların özellikle kadınların ve kız çocuklarının en temel haklarının bile kullandırılmadığı bir toplum yapısından geldiğini, bu toplum yapısının da eşitlik ve eğitim ile düzeltilebileceği ön görülmektedir.

Vatandaşlık hukuki bir terim olarak kullanılmasına karşılık çarpıcı bir şekilde K14 vatandaşlık kavramını tanımlarken “Geleceğim, okulum, ailem, annem, babam her şey demek; evimiz en önemlisi.” diyerek aslında vatandaşlık kavramının sadece hukuki bir kavram olmadığını aynı zamanda bir bağ olduğunu ifade etmiştir. Sosyal bilgiler öğretiminde önemli bir yeri olan vatandaşlık kavramı ülkesine ve topluma bir aidiyet oluşturduğunu, yaşadığı coğrafya ile vatandaşlığın ne denli kuvvetli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrendiklerinizle Vatandaşlık Haklarınızın Neler Olduğunu Kendi İfadeniz İle Örnekler Vererek Açıklayınız Sorusuna Ait Bulgular ve Yorumlar

Öğrencilerin görüşlerine göre sosyal bilgiler dersinde kazanımlarına göre haklarının neler olduğu sorusuna verilen cevapların analizine yer verilmiştir. K-11, K-12, K-13 benzer ifadeler kullanarak vatandaşlık hakkını eğitim hakkı ve özgürlük hakkı olarak görmektedirler. Değişen dünyada artık internet ve sosyal medya ağları vatandaşlık hakkı olarak görülmektedir. K-1 “... İnternet ağlarına, örneğin facebook, günde 1 saat girerim onun da arkadaşlarımla konuşmaya vb... ve K-2 “Sosyal medyayı kullanmıyorum, ama konuşma salonlarına girerim ‘watsapp’ veya ‘viber’ girerim hem arkadaşlarımla sayfalarına bakarım hem konuşurum...” Artık hayatımıza giren sosyal medya ağları sayesinde dünyanın farklı birçok noktasında arkadaşlarımız olabiliyor. Bilgi alışverişinde bulunabiliyoruz. Ortak duygularımızı, hobilerimizi, eğlencelerimizi ve farklı kültürlerimizi paylaşabiliyoruz. Buna da kısacası sosyal medyada küreselleşme diyebiliriz. Bireyin doğuştan sahip olduğu, dokunulmaz ve vazgeçilmez hakları vardır. Bu haklar, bireyi topluma ve devlete karşı koruyan haklardır. Bunlardan farklı olarak bireyin toplumdan ve devletten bazı şeyler ve belli tutumlar istemesini mümkün kılan hakları vardır. Afganistanlı olan ancak İran’dan ülkemize gelmiş olan K-7’nin haklarımız ile ilgili bu soruya vermiş olduğu cevap çok manidardır “Aynı dinden

olmamıza rağmen onlar bize baskı uyguluyorlardı, insanlar bu yüzden özgür olmalı. İran'da kaçak kullanarak farklı filmler izliyorduk. Bu yüzden insanlar temel hakkını alamıyordu. Saçlarımızı onların istediği şekilde kesmemiz lazımdı, özgürce giymeli.” K-14 “Okula gitme, devletin bizi dinlemesi lazım. Birde vatanına karşı sorumluluklarımızı yerine getirmemiz lazım.” Hak istemeyi, bireyin bir şeyi yapması ve başkalarından bir şey yapmalarını isteme olarak görebiliriz. Bu ise ancak hukuk ile sağlanabilir. K-14’ün ifade ettiği gibi bizim devlete devletinde bizlere karşı sorumlulukları ve görevleri vardır. Bu görevler ülkelerin temelini oluşturan anayasa ile düzenlenmektedir ve anayasa ile bireyin devlete, devletinde bireye karşı hak ve ödevlerini güvence altına almaktadır. K-6 “Sosyal aktivitelere katılmak, okulda etkinlik yapmak, istedikleri kitapları okumalı insanların mezhep ayrımı olmaması Şia tehdit etti bizi. Çünkü biz sünni o yüzden ülkemizde rahat bir şekilde yaşayamadık özgür yaşamak.” İnsanın insan olmasından kaynaklı değerler bulunmaktadır. İnsanoğlunun sahip olduğu kimlikleri, farklılıkları bir dışlama aracı olarak değil ortak yaşamın zenginlikleri olarak görmeliyiz. Eğer ortak değerler etrafında oluşturulmuş paydalar yaratabildiğimizde özgürlüklerimizi koruyabilir ve yaşatabiliriz. Özgürlük yoksa vatanda yok vatandaşlık da yok. Vatandaşlık yoksa hak da yok diyebiliriz.

Sosyal Bilgiler Dersindeki Kazanımlara Göre Sizce Günümüz De İyi Bir Vatandaşa Bulunması Gereken Özellikler Neler Olmalıdır Sorusuna Ait Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin neredeyse tamamı vatandaşlığın sosyal ve ahlaki boyutuna vurgu yapmışlardır. Çok az sayıda öğrenci vatandaşlığın mezhep ayrımcılığı ve vatan sevgisi boyutuna değinmiştir. Savaştan dolayı ülkesinden ayrılan K-6 “Devletini sevmesi, savaş ve fakirlik olmaması, mezhep ayrılığı olmamalı. Irak’ta savaş vardır, savaştan kaçtık. Irak’a artık dönmek istemem ailem Avrupa’ya Amerika’ya gitmek istiyor” şeklinde ifadesiyle ülkesinde yaşadığı mezhep ayrımcılığının boyutunu gözler önüne sermektedir. K-3 “Her şeyini herkesle paylaşabilen bir kişi olmalı, kendini üstün görmemek. Sosyal birisi olması lazım. Vatansever de olmalı. Görevlerini yerine getiren.” K-4 “Dürüst olmalı, adaletli olmalı, saygılı olmalı, sorumluluklarını bilmeli.” K-5 “Kimsenin hakkını yemesinler, adaletli olmak, herkes herkesi eşit gözle görmesi, saygı duymak.” K-9 “Çevresine dikkatli, akıllı, saygılı, kurallara uymalı, evinde nasıl temiz titiz ise dışarıda sokakta da öyle olmalı. Kardeşini, annesini, babasına nasıl kuruyorsa diğerlerine de öyle dikkat etmeli.”

K-10 “Saygılı olmalı. Herkese yardım etmeli, görevlerini yerine getirmeli.” K-11 “Saygılı olması lazım. Kimseyi öldürmemesi lazım. Görevini yerine getirmeli.” K-12 “İyi bir vatandaş olmak için küfür etmemeli, saygılı olmalı, adaletli ve hoşgörülü olmalı.” Bu bulgulara göre, öğrenciler öncelikle toplum tarafından onaylanan sosyal ve ahlaki değerleri benimseyen kişileri iyi vatandaş olarak algılamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu toplum tarafından kabul edilen temel ahlaki değerlere sahip olan kişileri iyi vatandaş olarak değerlendirmektedir. Öğrencilerin çoğunun vurguladığı iyi bir vatandaşın sahip olması gereken temel değerler: dürüstlük, sorumluluk, adalet, hoşgörü, saygı ve vatana bağlılıktır. Bunların yanı sıra çok az sayıda öğrenci de çevresiyle paylaşım yapabilen ve çevresini temiz tutan kişileri iyi vatandaş olarak kabul etmektedir. Öğrencilerin çoğu iyi bir vatandaşın en başta dürüst, saygılı ve hoş görülü olması gerektiği biçimindeki ifadeleriyle iyi vatandaşın dürüst olması gerektiğini vurgulamıştır. İkinci vurgulanan temel değer ise sorumluluk ve eşitliktir.

Vatandaşlık Haklarından Yararlanırken Çevrenizde Bulunan Arkadaşlarınızdan Kendinizi Benzer Veya Farklı Gördüğünüz Durumlar Varmıdır? Eğer Olduysa Bu Durumlar Nelerdir Sorusuna Ait Bulgular Ve Yorumlar

Bu başlık altında yabancı öğrencilerin bulundukları sosyal çevreye ve topluma uyum sağlamada yaşadıkları sorunları ve bu sorunlar ile nasıl baş ettikleri incelenerek analiz edilmiştir. Yabancı öğrencilerin kültürel, politik, ekonomik ve eğitimsel arka planları ve deneyimleri farklılık

göstermektedir. Bu öğrencilerin geldikleri ülkedeki yaşamlarında başarılı olabilmeleri için Türk kültürü ve yaşam biçimine uyum sağlamaları gerekmektedir. K-9 “Türkiye’ye geldiğimiz 5 sene oldu. Arkadaşlar eskiden kötü davranıyorlardı çünkü Türkçeyi bilmiyorduk, derslerim kötüydü ama şimdi çok iyi bende artık Türkçe konuşabiliyorum, derslerimde iyi. Şimdi hepsi ile kanka oldum.” Sosyal çevreye uyum sürecinde ilk başlarda sorun yaşadığı ancak geçen süre içerisinde sosyal çevreye ve okula uyum sorununun ortadan kalktığı görülmektedir. Bu da çevreye uyum sorununun zamanla kendisinin sosyal çevreye uyum sağlayarak aşılabileceğini göstermektedir. Bu öğrencilerin yabancı oldukları çevreye uyum sağlamaları, iletişim güçlükleri, sosyal ve ahlaki değerlerdeki çatışmalar, sosyal ilişkiler kurma, kendini yabancı hissetme, geldikleri ülkelerdeki eğitim sistemine uyum sağlama ve bu öğrencilerin karşılaştıkları problemlerdir. Bu nedenle yabancı öğrenciler duygusal, sosyal, akademik ve mali problemlerle yüz yüze gelmektedirler. K-1 “İnkılap dersinde hiçbir şey anlamıyorum ama bende başka herkes biliyor bazı projelere katılamıyorum, Türkçeyi iyi bilmediğim için.” K-2 “Derslerde biraz zorluk çekerim, sonuçta bir yabancıyım ve bazı kelimeleri anlamam.” K-3 “Hastaneye gittiğimizde çok zorlanıyoruz. Kimlik belgelerimiz tanınmıyor.” K-4 “Geldiğimde Türkçe bilmiyordum. Arkadaşlarım bana yardım ettiler. Okulda, hastanede problem yok.” K-5 “Evet, çünkü ben bazı dersleri anlamıyorum ama benden hariç herkes tüm derslere biliyor çok çalışırsam da bile bazı dersleri anlamıyorum örneğin fen, inkılap, İngilizce” K-6 “Dil konuşamıyorum, arkadaşlar konuşamıyorum, yabancı olduğum için okulda arkadaşlar beni istemiyorlar. Derste Türkçe bilmiyorum, derslere anlamıyorum. Birkaç arkadaşlar beni yardımcı oluyorlar.” Katılımcıların hemen hepsi sorunlar ile karşılaşmış en çok karşılaşılan sorunların başında ise dil problemi gelmektedir. Bu sorun yüzünden çevre ile iletişime geçmekte zorlanmaktadır. Çevreye uyum sağlama ve sağlık hizmetlerinden yararlanmada sorunlar yaşadıkları anlaşılmıştır. Okul içinde ise dil sorunu yüzünden bazı derslerde başarısız oldukları görülmüştür. Yabancı öğrencilerin, çevreye uyum sağlamada karşılaştıkları bir başka sorun ise fiziki görünüşlerinin göç ettikleri ülkedeki insanlardan farklı olmasını K-13 “Japon askeri, Japonlar uçabiliyor sende uçabiliyormusun” şeklinde ifadesi ile çevresinde bulunan insanlardan farklı oluşu öğrenciler için bir sorun teşkil etmektedir. K-12 “Okulda arkadaşlar beni farklı görmüyorlar. Arkadaşlarımla birlikte futbol maçı yapıyoruz. Bazende masa tenisi oynuyoruz.” K-8 “Okuldaki arkadaşlarımla çok iyi anlaşıyoruz. Sürekli vakit geçiriyoruz, oyunlar oynuyoruz. Bana kötü davranan yok çok mutluyum.” Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu çevreye uyum sağlamada istekli oldukları görülmüştür. Kendilerini bulundukları çevreye kabul ettirebilmek için çaba sarf ettikleri anlaşılmıştır. Genellikle bu çaba okul içerisinde yapılan spor etkinlikleri ile olmaktadır. Zaman içerisinde kazanılan deneyimler ve yaşantılar ile çevrelerine kendilerini kabul ettirmişlerdir.

Türkiye’de Yaşadığınız Süre İçerisinde Olumlu Ya Da Olumsuz Herhangi Bir Vatandaşlık Hakları İle İlgili Bir İhlale Maruz Kaldınız Mı Sorusuna Ait Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde öğrencilerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik analizde bulunulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin karşılaştıkları sorunların başında göç ettikleri ülkenin dilini bilmemek gelmektedir. Bu öğrenciler kendilerini ifade edemedikleri için çevresiyle iletişime geçmekte zorluk çekmekte veya hiç iletişime girmemektedirler. Bu sorun ise öğrenciler arasında ayrımcılığa neden olmaktadır. İkinci sorun olarak sağlık gelmektedir. Çünkü dil sorunu yaşadıkları için hastaneye gittiklerinde kendilerini tam olarak ifade edememekte ve bu da sağlık hizmetlerinden tam olarak yararlanmalarını engellemektedir. Üçüncü sorun olarak ekonomik sorunlar ve buna bağlı olarak barınma sorunu gelmektedir. Tüm bu sebeplere bakıldığında öğrencilerin bulundukları topluma uyum sağlamada zorluk çekmelerine ve öğrencilerin yabancı olarak bulundukları topluma daha da yabancı olmalarına neden olmaktadır. Yapılan bu analizi destekleyecek şekilde K-1, K-2, K-6 ve K-12 şu şekilde kendilerini ifade etmişlerdir. K-1 “En büyük sorunumuz dil bilmememiz. İlk geldiğimizde kimliğimiz olmadığı için doktora gidemiyorduk, benim astım hastalığım olmuştuk çünkü Ankara’da 2-3 hafta bir parkta kalmıştık, oradan benim astımım oldu

ve bir ay, yani Tokat'a gelince, dil bilmediğimiz için astım ilaçları yerinde başka ilaçlar almıştık." K-2 "İlk başta dil, sonra geldiğimizde giyim kuşamımız ile dikkat çekerdik, okulda verilen ödevleri yapamam çünkü dili bilmezdim, ilk geldiğimizde basketbol sahalı yerde kaldık ama önceden ev bulma sıkıntısı v.b." K-6 "Annem burada, babam Irak'ta. Biz bir sıkıntı yaşıyoruz, babam bize para gönderiyor, bankadan parayı almakta zorlanıyoruz. Dil problemi yaşıyoruz. Türkiye'de devletten yardım alamıyoruz. Iraktan para gönderiyor babam." K-12 "İlk Türkiye'de geldiğimizde hastanede Türkçe bilmediğimiz için sorun yaşıyorduk. İlk başlarda yabancı olduğum için beni oyun oynatmıyorlardı ama şimdi benimsiyorlar." Öğrenciler arasındaki kültürel farklılıklar öğrencilerin birbirlerine karşı itme, vurma, kötü söz söyleme gibi istenmeyen davranışlarına sebep olmaktadır. Genellikle öğrencinin okula başladığı ilk günlerinde bu istenmeyen davranışlar başlamaktadır. Zamanla diğer öğrencilerin yabancı öğrenciye karşı ön yargılarının kırılması ile azalmakta veya tamamen yok olmaktadır. Bu sayede öğrencilerin birbirlerine karşı daha hoşgörülü olacakları düşünülmektedir. Aslında farklı olanın insanlar olmadığını kültürler olduğunu, her insanın eşit ve değerli olduğunu öğreneceklerdir. Bu amaç ile aşağıda öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar yukarıda verilen analizi desteklemektedir. K-9 "İlk başlarda çok kötü davranıyorlardı. Bir şey olduğunda, siz neden geldiniz buraya kendi ülkenize dönün, diyorlardı ama şimdi hepsi çok iyiler, arkadaş olduk." K-11 "Normalde saygılı davranıyorlar. Ama yanımda oturan arkadaşım bana kötü davranıyor, itiyor, saygısız davranıyor." K-14 "Herkes iyi davranmıyor. Öğrencilerden bazıları kötü davranıyor. Küfür edenler bağırıyorlar var. İyi davrananlar bize yardım ediyorlar, bizimle dalga geçmiyorlar" K-4 "İlk geldiğimizde arkadaşlarım benimle oynamıyordu. Beni dışlıyordu bu nedenle okulda yalnız hissediyordum, şimdi sorun yok iyi olduk." K-7 "Hastaneye gittiğimizde bize sadece ilaç yazıp gönderiyorlar, iyi bir şekilde tedavi etmiyorlar. Ben Türkçe dersinden 100 aldığımda bir arkadaşım bana geldi ve bana böyle söyledi: Kendimden çok utaniyorum." K-5 "Olumsuz. Bazıları yabancı olduğum için dalga geçiyorlar, örneğin isimimle, bazen beden dersinde de öyle oluyor."

Topluma ve Çevreye Daha Duyarlı Ve Sorumlu Bir Vatandaş Olmak İçin Neler Yapmaktasınız Sorusuna Ait Bulgular Ve Yorumlar

Sosyal bilgiler eğitimi farkındalık sağlar. Önyargılarımız, karşılaştığımız durumları kendi açımızdan yorumlamaktan kaynaklanır. Bir olgu durumunu tanıdığımızda ve ona detaylı bir şekilde vakıf olduğumuzda o olgu ile ilgili ön yargılarımızda yok olabilir. Ön yargıların ortadan kalkması öğrenciler arasında hoşgörüyü oluşturur. Bu bağlam çerçevesinde farklılıkların bilincinde olmak ve bunu doğal kabul etmek öğrenciler arasındaki bağı pekiştirir. Kültürler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar daha rahat ortaya konur. Bu açıdan bakıldığında benzerlikler öğrencileri birbirlerine bağlayıp aralarındaki farklılıkları azaltırken, kültürel farklılıkları görmek onlara karşı saygı duymamızı sağlar. Bu da öğrenciler arasındaki dostluğu kuvvetlendirir. Öğrenciler arasında birlik ve beraberlik oluşturur. Vatandaşlık eğitimi de öğrenciler arasındaki bağı kuvvetlendirmesi bakımından önemlidir. Başka bir ifade ile sosyal bilgiler dersi içerisinde önemli bir yeri olan vatandaşlık eğitiminin bir amacı da farklılıkların ortak bir paydada buluşmasını ve farklı kültür bileşenleri bir potada sentezlemeyi amaçlamaktadır. Yukarıda verilen analizi ortaya koyacak bilgi örnekle K-13, K-7 ve K-4 tarafından şu şekilde dile getirilmiştir. K-13 "Basketbol, voleybol, ip atlama, futbol, sınıfta oynadığımız oyunlar, mangal arkadaşlarımla oyun oynayarak vakit geçiriyorum." K-7 "Evde internetim var. SKYPE'de okul arkadaşlarımla görüşüyorum, arkadaşlarımla futboll oynuyorum, dışarıda geziyoruz." K-4 "Yeni geldim ama okuldaki spor etkinliklere katılmak istiyorum. Türkçeyi daha iyi öğrenmek istiyorum. Türkçe kursuna gitmek istiyorum." Öğrencilerin okul içerisinde yaptıkları etkinlikler ve sosyal medya aracılığı ile okulda bulunan sosyal çevresine aktif bir katılım sağlayarak kendilerinin de diğer öğrencilerden farksız olduklarını aynı etkinlikleri yaparak ortak bir noktada buluşabileceklerini düşünmekteyim. Demokratik toplumlarda herkes özgürdür ama bu özgürlük sonsuzda değildir. Yani her özgürlüğün bir sınırı vardır ve demokratik toplumlarda bu sınırlar kurallarla sağlanmaktadır. Bu kurallara uyulduğu sürece toplumun huzur ve refahı artacaktır

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/6

ve insanlar arasındaki farklılıkları hoşgörüyle karşılama, kabullenme ve toplumsallaşma daha kolay ve hızlı olacaktır. Bu verilen analizi destekleyecek şekilde K-6 şu şekilde kendisini ifade etmiştir. K-6 “Türkçe öğrenmek için kitap okuyorum. Türkiye’de kuralları öğrenmeye çalışıyorum. Arkadaşlardan Türkiye’de kuralla bilgi alıyorum, okuldaki kuralları öğreniyorum.” Öğrencilerin neredeyse yarısı sosyal çevreye uyum sağlamanın yardımlaşma, insanlar arasındaki kültürel farkındalık, sorumluluk, eşitlik, dürüstlük, saygılı olmak gibi davranışlardan geçtiğini kendi ifadelerinde vurgu yapmışlardır. Topluma karşı sorumlu olduklarını ve sosyal çevreye uyum sağlamada bu ilkeler doğrultusunda hareket ederek uyum sağlamaya çalıştıkları görülmüştür. K-9 “Bütün insanlar birbirine iyi davranırsa sorun kalmaz, arkadaşına derslerde yardım ediyorum, bahçemize çiçek dikiyoruz, çiçekleri suluyoruz.” K-12 “Çöpleri ben çöp kutusuna atmam, çöp kutusuna atıyorum. Arkadaşlarımın çözemediği ödevlerinde onlara yardım ediyorum.” K-3 “Herkes yardım edebilen bir kişi olması lazım, yardımsever yani. Sorumluluk sahibi olması lazım.” K-8 “Saygılı, dürüst, yardım sever. Kendisini başkasından üstün görmemeli. Herkesin eşit olduğunu unutmamalı.” K-11 “Arkadaşlarıma iyi davranırım, insanlara yardım ederim. Çevremi temiz tutarım.” K-10 “Eğitim için çok çalışmalıyım. Ailemle daha iyi anlaşmalı. Çevremdeki insanlara saygılı davranırım, insanlara iyi davranmalı, birbirlerini sevmeli. Yardımsever olmalı.”

Yaşadığınız Bu Sorunların Çözümüne Yönelik Neler Önerirsiniz Sorusuna Ait Bulgular Ve Yorumlar

Görüşmeye katılan öğrencilerin çoğu dil sorunu yaşadıkları ve bu sorunun üstesinden gelebilmek için dil kurslarının veya bir tercümanın olması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Dil sorunu yaşayan öğrenciler bir kursun ya da Türkçe tercümanın bulunması gerekliliği konusunda K-14, K-13, K-11, K-6, K-15 K-1, K-2 benzer şekilde ifadelerde bulunmuşlardır. K-2 “Yeni gelen vatandaşlar için bir kursa gitmesi ve onun adını yazması, Türkiye’de kalıp başkaları gibi oy kullanmak isterim. Okuyup bir mesleğin sahibi olmak isterim. Yeni gelenler için hastanede, okulda, emniyette bir tercüman olmasını isterim ve onların sıkıntılarını çözmesini isterim.” Bir diğer sorun ise öğrenciler arasındaki saygı sorunudur. Bu sorunun temelinde, yaşanan coğrafyadaki kültüre yabancı olmak yatmaktadır. İnsanlar eşit olarak yaratılmış olsa bile insanları birbirlerinden ayıran en önemli unsur kültürel farklılıklar olarak görülmektedir. Bu farklılıklar öğrenciler arasında istenmeyen davranışlara sebep olmaktadır. K-4 “Önce insanlar birbirine saygılı olabilir. Sevgide olmalı yoksa hep sorun olur. Okulda herkes eşit olmalı.” Öğrenciler arasındaki saygı sorunu olduğu ve bunun öğrenciler arasında eşitlik sağlanarak giderilebileceği görülmektedir. Görüşmeye katılan öğrenciler arasında ekonomik ve eğitim gibi sorunlarda öğrencilerin gelecek yaşamları açısından büyük bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. Bu sorunun aşılmasında ekonomik desteğin sağlanması ve iyi bir eğitimin verilmesi şarttır. K-8 “Bizim ev satıldı, biz evden taşınmak zorunda kaldık ve Birleşmiş Milletlerin hiçbir yardımı dokunmadı bize.” K-12 “İyi bir eğitim alıp mühendis olmak istiyorum, bunun için iyi bir eğitim almak istiyorum. Bana iyi bir eğitim verilmesini istiyorum.”

Sonuç ve Tartışma

Bilinçli, duyarlı ve sorumluluk sahibi vatandaşların yetişmesinde farklı disiplinler ile ilişkisi olan sosyal bilgiler eğitiminin rolü büyüktür. Geldikleri ülkedeki vatandaşlık kavramı ile ilgili olarak yabancı uyruklu öğrenciler komşuluk ilişkilerini vatandaşlık kavramı içerisinde görmüşlerdir. Bunun ile birlikte yabancı uyruklu öğrenciler geldikleri ülkede karşılaştıkları sorunlar ile verdikleri cevaplar arasında ilişki olduğu görülmüştür. Örneğin Irak’tan gelmiş öğrencinin geldiğiniz ülkedeki vatandaşlık kavramı ile ilgili ne söyleyebilirsiniz sorusuna yöneltildiğinde vatanseverlik ve barış kavramlarına vurgu yapmıştır. İran’dan gelen öğrenci ise sevgi kavramı üzerinde durmuşlardır. Bulgular incelendiğinde katılımcılar, sosyal bilgiler dersi içerisinde kazandıkları değerlerin evrensel nitelikte olduğu, çağın gereksinimlerine paralel olarak topluma aktif olarak katılımın değiştiği, geleneksel yöntemlerden yavaş yavaş sıyrılarak teknolojinin getirmiş olduğu yenilikler ile topluma

katılımının olduğu görülmüştür. Göz (2010) öğretmenler üzerine yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin en çok bilgi ve davranışa sahip oldukları kategorinin “Demokrasi: Saygı ve Eşitlik” gibi kavramlar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yapmış olduğumuz araştırmada ise öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki kazanımlara göre sizce günümüz de iyi bir vatandaşta bulunması gereken özellikler neler olmalıdır sorusuna vermiş oldukları cevapta barış, savaş, dürüstlük, saygı gibi kavramlar üzerinde durdukları görülmüştür. Vatandaşlık bilincinin kazandırılmasında yabancı uyruklu öğrenciler kendilerini ifade etmekte ve sahip oldukları haklardan yararlanmakta zorlanmaktadır. Bu bakımdan etkili bir sosyal bilgiler eğitimi ile bu zorlukların aşılabileceği görülmüştür. İbrahimoglu, (2014) Gayrimüslim Azınlıklara Göre Türkiye’de Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi isimli çalışmasında Türkiye’de azınlıkların ana dil öğrenmelerini kolaylaştırmalarına yardımcı olan uygulamalar varken bunun tam tersi durumun yaşandığı ülkelere de rastlamak mümkündür. Azınlıkların ana dil eğitimlerinin yanı sıra içinde bulunduğu toplumla olan uyumun sağlıklı ve kalıcı olması için yaşadıkları ülkedeki resmi dili iyi bir şekilde öğrenme imkânına da sahip olmaları gerektiği tartışmasız bir gerçekliktir. Sonuçlara ulaşmıştır. Yapmış olduğumuz çalışmamızda da yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçeyi öğrenmede istekli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Araştırma bulgularında öğrencilerin kendisinden başka toplumdaki diğer vatandaşların hak ve özgürlüklerine saygı göstermesi, onu yaşaması farklı kültürdeki öğrencilerin birbirlerini tanıması, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları bilmesi hoşgörü ortamını oluşturacaktır. Sosyal bilgiler dersinde kazandırılan vatandaşlığın katkısı öğrenciler arasında farkındalık sağlayarak önyargıların oluşmasının önüne geçmelidir. Toplumların farklı ve benzer özelliklerini ortaya çıkarırken öğrencileri birbirlerine yaklaştırmalıdır. Farklılıklara karşı saygı duymalıdır. Dini, mezhepsel, etnik çatışmaların önüne geçilmelidir. Bu ise öğrencilerin kendilerinden başka toplumda bulunan diğer insanların hak ve özgürlüklerine saygı göstermesi ile mümkündür. Öğrencilerin kazanılan bu değerler ile yaşaması toplum barışı için önem taşımaktadır. Arslan (2014) çokkültürlü toplumlarda vatandaşlık eğitime yönelik öğretmen ve öğrenci düşüncelerinin incelenmesi ile yapmış olduğu çalışmasında okullarda verilen eğitim dilinin farklı kültürlerden oluşan öğrencilerin eğitim gördüğü sınıflarda hedef davranışların gerçekleşmesi bakımından oldukça mühim olduğu görülmüştür. Yapmış olduğumuz araştırmada ise öğrencilerin okul içi ve okul dışında dil sorunu yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu açıdan bakıldığında yapılan her iki çalışma bulguları birbiri ile örtüşür nitelikler göstermektedir. Ersoy ve Öztürk (2015) tarafından yapılmış olan bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algısı isimli çalışması demokrasi ve insan hakları açısından incelenmiş, eşitlik ve hoşgörü kavramlarının önemine vurgu yapıldığı görülmüştür. Araştırma neticesinde öğrencilerin vatandaşlık kavramı tanımlarında evrensel olarak ortak değerler olan hoşgörü, eşitlik, seçme ve seçilme hakkı, saygı ve sevgi gibi kavramlar üzerinde durulduğu saptanmıştır. Bu bakımdan her iki çalışmada da farklı kültürlerde evrensel değerlerin ortak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gelişen teknoloji sayesinde dünyamız artık “dijital köy” e dönüşmüştür. İnsanlar farklı kültürler ile iletişime geçmiştir. Bu sayede bütün dünyada kabul gören evrensel değerler ortaya çıkmıştır. Bu evrensel değerlerin öğretilmesi için sosyal bilgiler dersi kapsamında vatandaşlık eğitime büyük bir önem taşımaktadır. Küresel vatandaşlık eğitimi, bugünün bağımlılık ve bağımlılık içerisinde olan dünyasında küresel sorunların üstesinden gelebilmek için sahip olduğu kimliğini ve benliğini kaybetmeden ülkesinin yanı sıra tüm dünyaya ve tüm insanlığa adanmışlık duygusuyla hareket eden, kültürler arasındaki farklılıklara hoşgörü göstererek ve farklılıkları kabul ederek kültürlerarası etkileşimin farkında olan ve küresel yelpazede bir sorumluluk bilinciyle bireylerin kendi küçük çabalarının son derece büyük sonuçlara ulaşabileceğinin farkında olan kişiler yetiştirmeyi ifade etmektedir (Çolak, 2015, s. 211-212). Sorumluluk bilinci kazanmış vatandaşlar yetiştirmek sosyal bilgiler dersinin hedefleri arasında yer almaktadır. Ancak yabancı uyruklu öğrencilerin gerek okulun fiziki imkânları gerekse toplumsal ön yargılar sebebi ile Türk öğrencilere göre daha bu bilincin kazanılması daha yavaş olmaktadır. Yapmış olduğumuz araştırma bulgularında ön yargıların aşılmasında toplumsal bilinçlenmeye ve medya

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/6

yayınları aracılığı ile toplumun geniş kitlesine ulaşarak bu konuda farkındalık oluşturmaya ihtiyaç vardır. İyi bir vatandaşta bulunması gereken özellik en az kendisi kadar başkasının haklarına, özgürlüklerine saygı göstererek bu tutumu hayatı boyunca sürdürmesidir. Sosyal bilgiler öğretimi farklı kültürlerle farkındalık sağlayarak önyargıların oluşmasının, toplum içinde bulunan vatandaşların ortak noktalarını ortaya koyarken bireyleri birbirine yaklaştırma yoluyla da dinsel, mezhepsel ve etnik çatışmaların önüne geçmelidir. Bilgili (2016) İnönü Üniversitesi'nde Yabancı Uyruklu Öğrenci Olmak: Etnografik Bir Araştırma isimli çalışmada henüz sosyal ortama uyum sağlayamayan yabancı uyruklu öğrencilerin arkadaşlık kurmada sıkıntı çektikleri ve kendi ülkelerinden gelen öğrencilerle bir arada bulunmayı tercih ettikleri görülmüştür. Bazı yabancı uyruklu öğrenciler az sayıda arkadaşının olduğunu, yalnız olmaktan hoşlandığını, sınıf arkadaşlarının dışında kaldığını şeklinde bulgulara ulaşmış, bu bağlamda da yapmış olduğumuz bulgular ile benzer şekilde yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'ye ilk geldiklerinde arkadaşlık kurmada, sosyal ortama uyum sağlama konusunda, dil konusunda ve sosyal ortamın ön yargıları konusunda sıkıntı çektikleri sonucuna ulaşılmıştır. Spor, insanlara küçük yaşlardan başlayarak kurallara uyma, verilen sorumlulukları yerine getirme, ekip ruhu, iş birliği içinde çalışma ve dayanışma, rekabet, rakibe ve kendine saygıyı öğretir. Bununla beraber spor grup içinde yapıldığında aidiyet, sosyal çevre ve güç ilişkilerinin de nasıl işlediğini göstermesi bakımından önemli bir etkinliktir (Talimciler, 2012, s. 384-385). Yapmış olduğumuz araştırmamızda da benzer sonuçlar çıktığı görülmüştür. Erkek öğrencilerin, sosyalleşmek ve kendilerini arkadaşları arasında kabul ettirebilmek için sporu tercih ettikleri, bunun dışında ise sosyal faaliyette bulunmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yabancı uyruklu öğrenciler çevresinde bulunan insanlardan farklı ve benzer yönleri ile ilgili bulunan sonuçlarda öğrencilerin Türkçeyi iyi konuşamadıkları için derslerde özellikle de İnkılap Tarihi dersinde başarısız oldukları görülmüştür. Bunun ile birlikte yabancı uyruklu öğrencilerin sahip oldukları fiziki görünüşlerinin de kendileri için bir uyum sorunu yaratmaktadır. Bu sorunun çözümünün ise sosyal çevreye aktif katılım ve hoşgörü ile aşılabileceği düşünülmektedir.

Öneriler

- ✓ Katılımcıların bir bölümü öğretmenlerin sınıf içinde çok kültürlülük olgusunun bilincinde olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının çok kültürlülük olgusu hakkında bilgilendirilmelerinin Türkiye'de yaşayan farklı kültürel yapıdaki öğrencilerin dışlanmışlık hissi içinde olmamaları adına önemli bir başlangıç olacaktır.
- ✓ Katılımcıların önemli bir bölümü dil sorunu yaşadıklarını ve bundan dolayı kendilerini dışlanmışlık duygusu içinde hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu sebepten dolayı kamu kurum ve kuruluşlarında özellikle yabancıların temel ihtiyaçlarını karşılayan hastane gibi kurumlarda yabancılar ile daha kolay iletişime geçilebilecek bir tercüman bulunabilir. Halk eğitim merkezleri ve okullar aracılığı ile okullarda eğitim alan öğrencilere yönelik kurslar açılabilir. Bu durum vatandaşlığı kavramalarına farkındalık sunabilir.
- ✓ Yazılı ve görsel basında farklı kültürlerle sahip insanların yaşadığının bilincinde olarak yayınlar yapılmalı, işlemiş oldukları temalar bu insanların vatandaşlık bilincinin gelişmesine yardımcı olacak şekilde belirlenmelidir.
- ✓ Yapılmış olan bu çalışma ayrıca karma yöntem araştırmaları nicel bulgularla da desteklenebilir.

KAYNAKÇA

- Arslan, S. (2014). Çokkültürlü Toplumlarda Vatandaşlık Eğitimine Yönelik Öğretmen Ve Öğrenci Düşüncelerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgili, H. (2016). İnönü Üniversitesi'nde Yabancı Uyruklu Öğrenci Olmak: Etnografik Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Çolak, K. (2015). Sosyal Bilgiler ile Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Derslerinde Küresel Vatandaşlık Eğitimi. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çifçi, T. ve Dikmenli, Y. (2016). "Üniversite Öğrencilerinin Vatan Algısı Ve Geçmişe Dönük Değişimi / The Perceptions of University Students Regarding Homeland and Retrospective Change in These Perceptions", Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 11/3 Winter 2016, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9286>, p. 847-860.
- Göz, N. L. (2010). İlköğretimde Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Karasar, N. (1999) Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kızılay, N., (2015). "Sosyal Bilgiler Öğretmenim: Bana Göre İyi Vatandaş / My Social Studies Teacher: A Good Citizen In My Opinion", Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Volume 10/11 Summer 2015, Ankara/Turkey, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8468>, p. 987-1006.
- İbrahimoglu, Z. (2014). Gayrimüslim Azınlıklara Göre Türkiye'de Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi. Yayınlanmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (Akt. S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). Qualitative Data Analysis (2nd edition). ThousandOaks, CA: Sage.
- Talimciler, A. (2012). Eğitim Kurumu. S. Güçlü (Editör). Kurumlara Sosyolojik Bakış (s. 373434). İstanbul: Kitapevi.
- Türkcan, B., Bozkurt, M., (2015). "İlkokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Bağlamında Kimlik, Kültür ve Yurttaşlık Algıları / Elementary School Students' Perceptions Of Identity, Culture And Civic Within The Context Of The Social Studies Course", Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, Volume 10/11 Summer 2015, Ankara/Turkey, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8639>, p. 1501-1526.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık